

הוראתם של הפעלים (רצה, חפץ) בעברית המקראית

עיון תחבירי-סימנטי

מ. ג'נן עזר בולא*

جامعة بغداد - كلية اللغات - قسم اللغة العبرية

Poula@ colang. uobaghdad.edu.iq

תקציר:

תאריך الاستلام: 2024/06/25

תאריך قبول البحث: 2024/08/05

תאריך النشر: 2024/12/30

מחקר זה בוחן את הפעלים המקראיים "רצה" ו"חפץ" דרך ניתוח תחבירי וסימנטי. המטרה היא להבין את תפוצתם במקרא, את השפעת הופעתם במבנה המשפט העברי ואת ההבדלים הדקים במשמעותם בתוך הטקסט המקראי. המחקר משתמש בגישה תיאורית הן בניתוח התחבירי והן בניתוח הסימנטי של שני הפעלים. למרות הדמיון לכאורה במבנה התחבירי והסימנטי של שני הפעלים, קיימים הבדלים ברורים ביניהם בשתי רמות אלו. "רצה" שם דגש על רצון פעיל להשיג מטרה, בעוד ש"חפץ" שם דגש על רצון פנימי, נטייה או תחושה. הבדלים אלו באים לידי ביטוי בדרכים שונות בהן הפעלים משמשים בטקסט המקראי. ההבחנה בין "רצה" ו"חפץ" חשובה להבנה מדויקת של הטקסט המקראי. ניתוח תחבירי וסימנטי מעמיק של שני הפעלים תורם להבנה עמוקה יותר של כוונת המחבר ומשמעות הטקסט.

מילות מפתח: פעלים רצה וחפץ, עיון תחבירי-סימנטי, לשון המקרא,

ניתוח ערכיות תחבירית, ניתוח סימנטי.

חשיבות המחקר:

מחקר זה בוחן את הפעלים 'רצה', ו' חפץ' בבניין קל בעברית המקרא, תוך ניתוח מעמיק של פעלים אלו בעברית המקרא. וכמו כן בחינת הדמיון והשוני בין הפעלים מבחינה סמנטית (משמעות) ותחבירית (מבנה), על מנת לתרום להבנה עמוקה יותר של השימוש בפעלים אלו בעברית המקרא. מבחינה סימנטית מחקר זה שואף להבחנה בין המשמעויות של שני הפעלים, ולנתח את הניואנסים הדקים בהבדלים בין משמעויות הפעלים. מבחינת התחביר מחקר זה שואף לבחון את מבנה המשפטים בהם מופיעים הפעלים, וכמו כן לנתח את השפעת המבנה התחבירי על משמעות הפעלים. וזה דרך ניתוח דוגמאות מתוך המקרא הממחישות את השימוש בפעלים בהקשרים שונים.

מטרות המחקר:

מחקר זה נועד לבחון את המסגרות התחביריות והסימנטיות השונות בהן מופיעים הפעלים 'רצה' ו' חפץ' בבניין קל בלשון המקרא, וכדי שנוכל להשיג את מטרה זו היה עלינו לנקוט את הצעדים הבאים:

- לסקור את המסגרות התחביריות השונות בהן מופיעים הפעלים 'רצה' ו' חפץ'.
- לסקור את המסגרות הסימנטיות השונות בהן מופיעים הפעלים 'רצה' ו' חפץ'.
- לסקור את ההבדלים והדמיון בין משמעויותיהם של שני הפעלים בהקשרים תחביריים שונים.

קורפוס המחקר:

שיטת המחקר כוללת שלושה שלבים עיקריים. השלב הראשון הוא ניתוח תפוצה, שבו מבוצעת בדיקת מספר המופעים של הפעלים 'רצה' ו' חפץ' בבניין הקל, תוך השתמשות בקונקורדנציות מקראיות כמו אבן שושן, ובהתבסס על מחקרים סטטיסטיים של לשון המקרא. השלב השני הוא ניתוח ערכיות תחבירית, שבו מבוצעת בחינה של המרכיבים התחביריים הנלווים לכל פועל, והבחנה בין משלימים ומרחיבים. השלב האחרון הוא ניתוח סמנטי, שבו מתבצע פירוק משמעותם של הפעלים לרכיבים גרעיניים תוך השתמשות בתאוריות ניתוח סמנטי ובמילונים סמנטיים.

מבוא

הקשר בין משמעותו של פועל לבין המבנים התחביריים בהם הוא מופיעה הוא נושא מרכזי בלשון. דקדוקנים לאורך ההיסטוריה עסקו במשמעויות הרלבנטיות למבנים תחביריים שונים, כמו משמעותם של פעלים מושלמים על ידי משפט מושאי. מחקר זה מתמקד בהשוואה בין שני פעלים בעלי דמיון ושוני בהתנהגותם התחבירית: רצה וחפץ. התבוננות מעמיקה בגבול בין הסמנטיקה לבין התחביר מאפשרת לנו לחשוף את מרכיבי המשמעות הרלבנטיים לצירופים תחביריים ספציפיים. גישה חדשה בסמנטיקה, המתמקדת בניתוח לקומפוננטים סמנטיים

(מרכיבי משמעות), רואה במשמעות מילה לא יחידה אחת, אלא היערכות של מרכיבי משמעות. גישה זו עשויה לתרום רבות להבנת הקשר בין משמעויותיו של פועל לבין מסגרותיו התחביריות.

עבודה זותבחן את הופעותיו התחביריות של הפועלרצהבלשון המקרא ותשווה אותן להופעות של הפועלחפץ. ניתוח זה יאפשר לנו לחשוף את הדמיון והשוני בין שני הפעלים ברמה התחבירית והסמנטית, תוך התמקדות בהשפעת המבנה התחבירי על משמעות הפועל.

1. הפעל חֶפֶץ:

השורש חֶפֶץ קיים רק בשמית המערבית. (הפניקית, הארמית העתיקה, הסורית, הערבית 'חֶפֶץ' - לשמור -) וכן רק בעברית המקראית. לגבי אטימולוגיה (חקר מקור המילים), מתייחס לערבית: 'חֶפֶץ' - לשמור, להגן'. (Biddle, Mark E, 1994: 615)

הפועל חֶפֶץ מופיע 86 פעמים בתנ"ך, אם כוללים, יחד עם מנדל - JACOB KOPPEL (1799-1732) - , קטעים עם הבינוני (שם פועל) חֶפֶץ. למרות שמנדל מציין זאת תחת חֶפֶץ; ישעיה 12 פעמים; נביאים אחרים 8 פעמים + הבינוני 1; אסתר 7 פעמים. (שם הפועל המופשט חֶפֶץ מופיע 39 פעמים, בנוסף לפעמיים כחלק משם פרטי נשי 'חֶפְצִי-בָה' - אני חֶפֶץ בה - (מלכים ב' כא, א), וגם כשם סמלי ב - (ישעיהו סב, ד). (Biddle, Mark E, 1994: 615)

1.1. הערכיות התחביריות של הפעל חֶפֶץ:

בלשון החול, הפועל עם מושא ישיר (אדם) (תמיד עם מילת היחס 'ב') מבטא את חיבתו של אדם אחד לאחר (בראשית לד, יט; שמואל א' יט, א; שמואל ב' כ, יא), במיוחד היחס החיובי של אדם בעל מעמד חוקי או חברתי גבוה יותר כלפי אדם הנמוך ממנו במעמדו (דברים כא, יד; שמואל א' יח, כב; אסתר ב, יד). (Koehler, Ludwig; Baumgartner, Walter, 2000: 1046)

המושא של הפועל חֶפֶץ יכול להיות מוצג עם מילת היחס "ב-" או לעמוד כמושא ישיר ללא מילת יחס. במקרה הראשון, מופיעים גם מושאים מוחשיים (ישעיהו יג, טו; תהלים עג, כה). וגם מופשטים (ישעיהו סו, ג; תהלים קט, טו; משלי יח, ב; אסתר ו, ו). ורק מושאים מופשטים מופיעים כמושא ישיר ללא מילת היחס (הושע ו, ו; תהלים סח, לא; איוב כא, יד). (Biddle, Mark E, 1994: 615)

הפועל חֶפֶץ נבדל מהפועל אָהַב בעיקר בכך ש"להיות חֶפֶץ" (מישהו/משהו) מבטא הבדל מעמדות מובנה בין הנושא לבין המושא - הוא מתייחס בדרך כלל לחיבה מצד אדם בעל מעמד עליון יותר - בעוד הבדל זה נעדר לחלוטין מ"לאהוב". "ראה, למשל, בסיפור על דוד בחצרו של שאול, שם החיבה של שאול כלפי דוד מתוארת באמצעות הפועל חֶפֶץ (שמואל א' יח, כב), בעוד שהאהבה של יהונתן (פסוק א'), העם (פסוק טז) ומיכל (פסוק כ') לדוד מתבטאת בפועל אָהַב (Furest, Julius, 1867: 472).

תמונה דומה עולה מהשוואה בין השמות העצם **חֶפֶץ** ו**חַן** (השייך לשורש ח.נ.ג.), בעלי קשר משמעותי של "להיות אהוב" והוא מופיע בעיקר כמושא, במיוחד במבנים תחביריים המורים על יחס חיובי ממקור חיצוני, בעיקר כמושא של הפועל **מָצָא**. לעומת זאת, **חֶפֶץ** הוא שם בעל משמעות פעילה, ומכוון כלפי חוץ. **חֶפֶץ** מופיע כמושא רק לעתים רחוקות, ורק עם פעלים של עשייה או נתינה (מלכים א' ה, כבואילך; י, יג = דברי הימים ב' ט, יב; ישעיהו מו, י; מח, יד). (Gesenius, William, 1962: 342)

קודם כל, **חֶפֶץ** מציין תחושה סובייקטיבית: עונג בתור עמדה נפשית. משמעות זו תמיד חלה על **חֶפֶץ** כשהוא מלווה במילת יחס (ב או ל). עם זאת, אם אין מילת יחס, המשמעות הופכת אובייקטיבית כמעט תמיד, על ידי החלפת אלמנט הרגש במושא עצמו הרלוונטי. במקום כוונה להביע נטייה חיובית, **חֶפֶץ** מורה על מושא החיוביות, הדבר המרצה מישו, הדבר הנחשק" (שמואל ב' כג, ה; מלכים א' ה, כד; ט, יא; י, יג; תהילים קז, ל; איוב לא, טז). (אבן שושן, אברהם, 1977: 312)

במשלי ג, טו; ח, יא, המילה **חֶפֶץ** (בצורת הרבים, מקבילה ל"פנינים") מתארת לכאורה תכשיט. זהו מקרה מיוחד של הפיכת המושג לאובייקט (האובייקטיזציה) ושל הפיכתו למוחשי (קונקרטיזציה). נראה שהביטוי הוא קיצור של "אבני חֶפֶץ", כלומר אבנים יקרות (ראו ישעיהו נד, יב). השוו לביטויים דומים: ארץ/דברי חֶפֶץ (מלאכי ג, יב; קהלת יב, י) וכלי אין חֶפֶץ בו (ירמיהו כב, כח; מח, לח; הושע ח, ח). (אבניאון, איתן, 2000: 72)

מכיוון ש"**חֶפֶץ**" מבטא בעיקר את היחס החיובי של בעל מעמד גבוה יותר כלפי נמוך ממנו, טבעי שהמונח מופיע לעיתים קרובות בשימוש תיאולוגי, במיוחד במשפטים שבהם אלוהים הוא הנושא. עם זאת, לא הפועל ולא שמות העצם (הקשורים לשורש) משמשים כמונחים תיאולוגיים ממוסדים. המושאים הבאים, הן מוחשיים והן מופשטים, מופיעים כמושא ישיר של היחס החיובי מצד האלוהים: דם, קורבן, אהבה, דרכם של הצדיקים, אמת. מושאים המוצגים עם מילת היחס ב: הצדיקים, ישראל, ציון, חיים, מוות, כוח הסוס. האנשים היחידים המוזכרים כמושא של הרצון האלוהי הם שלמה (מלכים א' י, ט = דברי הימים ב' ט, ח) ודוד (שמואל ב' טו, כו). (Biddle, Mark E, 1994: 617)

ה"חפץ" האנושי (בניגוד לשורש אהב) אף פעם לא מתייחס לאלוהים/יהוה כמושא, אלא דווקא ל"דבר יהוה" (ירמיהו ו, י), ל"מצוותיו" (תהילים קיב, א; קיט, לה), וגם ל"ידיעת דרכיו" (ישעיהו מח:ב; איוב כא:יד), "בינה" (משלי יח, ב), "ברכה" (תהלים קט, יז), ו"קרבת אלוהים" (ישעיהו מח, ב). (שטרן, נפתלי, 1994: 85)

בבניית משפטים הכוללים את הפועל "חפץ", מקובל להשתמש בצירוף יחס (צ"י) כמושא עקיף, כפי שמוצג בדוגמאות הבאות:

- א. וְלֹא אַחַר הַנֶּעַר הַנֶּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חֶפֶץ בְּבֵית יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו. (בארשית לד, יט)
- ב. אִם חֶפֶץ בְּנו יְהוָה וְהֵבִיא אֶתְנֹו אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתַנָּה לָנוּ. (במדבר יד, ח)

בנוסף, נפוץ במקרא השימוש בפועל **חָפַץ** במבנה המשפט הכולל נושא, פועל חָפַץ (נשוא) ומושא, כאשר המושא הוא משפט מושאי מורכב (שם הפועל), כפי שניתן לראות בדוגמאות הבאות:

א. וַתֵּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ לוֹ חָפַץ יְהוָה לְהִמִּיתֵנוּ (שופטים יג, כג)

ב. וְאִם לִיהוָה יִחַטָּא אִישׁ מִי יִתְפַּלֵּל לוֹ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל אֲבִיהֶם כִּי חָפַץ יְהוָה לְהִמִּיתָם (שמואל א ב, כה)

1.2. הערכיות הסימנטיות של הפועל חָפַץ:

המשמעות המדויקת של הפועל **חָפַץ** מתבהרת היטב בהשוואה למונחים דומים, במיוחד ר.צ.ה ו-א.ה.ב. הגבולות בין הפועל '**חָפַץ**' לבין '**רָצָה**' לא תמיד חדים. במקרים רבים, שני השורשים משמשים כמילים נרדפות (ראו ההקבלה בתהילים קמז, י). אך כל אחד מהם מתפתח לכיוונים ייחודיים. בעוד שבפולחן מאומץ הפועל 'רָצָה' כמונח טכני להצהיר שהקורבן הוא 'רצוי'. (Biddle, Mark E, 1994: 616)

מהפועל, הקיים רק בבניין קל, נוצרות שתי צורות: חָפַץ "שמח ב...". המשמש כשם תואר/בינוני או כתואר הפועל, וכן שם הפועל המופשט חָפַץ 'רצון, משאלה; הזדמנות'. (Biddle, Mark E, 1994: 615)

המשמעות של חָפַץ נוטה לכיוון של "לרצות, להתעניין" עקב הפחתת האלמנט הרגשי (ישעיה סה, יא, יונה א, יד, תהילים קיה, ג, שיר השירים ב, ז, קהלת ח, ג). לא פעם הפועל מלווה על ידי שם הפועל (מקור). ובכך הופך לפועל עזר בלבד (דברים כה, ח; שופטים יג, כב, שמואל א' ב, כב). (רבינ, חיים, 1976: 327)

בדומה לכך, שם העצם 'חָפַץ' מופיע במשמעות הממותנת של "הזדמנות, עניין" (ישעיה סח, ג, יג; קהלת ג, א, טו; ה, ז; ושכיח בטקסטים מקומראן). (אבן שושן, אברהם, 1979: 815)

ישנם דוגמאות במקרא בהן המונח "חָפַץ", כאשר אדם משמש כמושא הפעולה, מקבל גוון מיני. דוגמאות אלו שימשו כדי לתמוך בפרשנות שיש בה אלמנטים ארוטיים ביחס למערכת היחסים בין דוד ויהונתן. לדוגמה, באסתר ב':14, פילגש של המלך הפרסי אחשוורוש עשויה לראות את המלך שוב לאחר מפגש המיני הראשוני רק "אם חָפַץ בה המלך" וקרא לה בשמה – כלומר, אם נהנה ממנה מבחינה מינית. יתרה מכך, בבראשית ל"ד:19, לאחר ששכם אנס את דינה בת יעקב, הוא מנסה לפצות אותה כדי להינשא לה, לא רק כדי לשמור על השלום עם משפחת יעקב אלא גם משום שהוא "חָפַץ בבת יעקב". הקשר הסיפורי מצביע על כך ששכם מונע על ידי תשוקה מינית בנוסף להתקשרות רגשית. (Erin E. Fleming, 2016: 25)

2. הפועל רָצָה

השורש רָצָה קיים רק בשמית המערבית. במגילות קומראן, 'רָצָה' לעיתים קרובות מצביע באופן כללי על הרצון האלוהי. הוא קשור אטימולוגית לארמית רָעַץ/רָעוּת. בארמית מקראית "רצון", עזרא ה, יז: (Biddle, Mark E, 1994: 1566)

"וְרָעוּת מִלְּפִי אֱלֹהֵינוּ הַיְשֵׁל חַ עַל יָנָא" – רָעוּת = רָצוּן

כמו כן בעזרא ז', יח:

"וְדָבַר הַלְמַעַד פְּרַעַת אֶל הַכֹּהֲנִים עֲבָדוֹן"

ראה גם; דניאל ב', כטואילך; ד', טז; ה', ו'; י', ז'; כח. (Biddle, Mark E, 1994: 1566)

2.1. הערכיות התחביריות של הפעל רצה:

הטענה לקיומם של שני שורשים נפרדים של ר.צ.ה-ראשון במשמעות "להיות מרוצה מ-" ושונית במשמעות "לשלם; לקבל פיצוי" לפי Mark E Biddle היא טענה חלשה מבחינה אטימולוגית ואינה עומדת במבחן סמסילוגי (חקר משמעויות המילים). ניתן להסביר את המקרים המועטים המיוחסים לר.צ.ה במסגרת המשמעות של המילה ר.צ.ה עם המשמעות הבסיסית "לקבל". ההבדל הוא שבמקום היבט חיובי, מתוארת כאן עמדה ניטרלית או אפילו שלילית: "לגרום למישהו לקבל משהו, להשלים עם גורלו". (Biddle, Mark E, 1994: 1566)

השם המופשט "רְצוֹן" נובע מהשורש 'רְצָה בְּ' הפועל ר.צ.ה מופיע בבניין קל 42 פעמים (כולל משלי כג:כו; תהילים 13 פעמים; שאר הספרים פחות מ-4 פעמים כל אחד; בספרי הנבואה סה"כ 13 פעמים), בניין נפעל 6 פעמים (כולן בספר ויקרא), בניין פיעל (איוב כ: י, "לפייס") ובניין התפעל (שמואל א' כט: ד, "להתחבב על") פעם אחת כל אחד. נמנים שבעה מקרים של 'רְצָה בְּ' (בניין קל 5 פעמים בויקרא כו: לד, מא-מג ובדברי הימים ב' לו: כא; בניין נפעל פעם אחת, ישעיהו מ: ב; ובניין הפעיל פעם אחת, ויקרא כו: לד). השם "רְצוֹן" מופיע 56 פעמים (משלי 14 פעמים, תהילים 13, ויקרא 7, וישעיהו 6 פעמים). רוב המופעים של הפועל והשם העצם שייכים לתקופות מאוחרות; רק מספר מוגבל שייך בבירור לתקופה הקדם-גלונית. (רבינ, חיים, 1976: 1021)

"רְצוֹן" יכול להתייחס הן לאדם והן לחפץ (כל אפשרות מופיעה כ-20 פעמים; בקטעים עם נושא המייצג אדם: בראשית לג: י; דברים לג: כד; מלאכי א: ח; תהילים נ"י: ח; איוב לד: ט; משלי ג: יב; אסתר י: ג; דברי הימים ב' י: ז[נושא + מושא ישיר]; תהלים מט: 14; סב: ה; קב: טו; איוב יד: ו; משלי כב: כו; דברי הימים א' כט: ג[נושא + מושא עקיף]). המושא בדרך כלל מובא כיחסת מושא ישיר, אך יכול להיות מוצג גם עם מילות היחס 'בְּ' (יחזקאל כ: מא; מיכה ו: ז; חגי א: ח; תהילים מט: יד; קמז: י; קמט: ד; דברי הימים א' כח: ד; כט: ג. או עם תהלים נ: יח; איוב לד: ט; (במקרים נדירים יותר באה אחריה צורת המקור עם "ל" (תהילים מ:יד). (Gesenius, William, 1962: 953)

2.2. הערכיות הסימנטיות של הפעל רצה:

המשמעות הבסיסית של הפועל ר.צ.ה היא כנראה "לקבל". ייתכן והשימוש הראשוני בביטוי זה היה בהקשר של חלוקת שלל או ירושה; המקבלים יכלו למצוא את המנות שחולקו להם כטובות או גרועות, לקבל אותן ברצון או לדחות אותן. ממצאים לקסיקליים מצביעים על כך שהפועל שימש כמעט אך ורק לתיאור עמדה חיובית: "למצוא משהו כטוב, להיות מרוצה משהו", רְצָה במשמעות א'. (Biddle, Mark E, 1994: 1567)

ויקרא פרק כ"ו משתמש בשורש 'רָצָה' במשמעות ב' (במשמעות של "לתת משהו לבוא אליך (להיאלץ) לקבל משהו כחלקך", במשמעות השליליות והניטרליות, כמעט כמשחק מילים: בני ישראל חייבים לקבל על עצמם את עוונם ("אשמה/עונש", "פסוקים מא, מג; השווה נשא עון באותה משמעות), והארץ תקבל את שנת השבת כחלק החייב לה (פסוקים לד, מג). אפילו את הבניין נפעל בישיעהו מ: בניתן להבין במונחים של המשמעות הבסיסית: ירושלים קיבלה על עצמה את אשמתה, כלומר, העונש הראוי לה הוכר, עובדה הנחשבת סימן לחרטה ותשובה (Koehler, Ludwig; Baumgartner, Walter, 2000: 2629).

כדי להבחין בין הפועל ר.צ.ה א' ("לקבל בשמחה, להיות מרוצה ממה שהו") לבין הפעלים בעלי קרבה משמעותית, יש להשוות 'רָצָה' ו'אָהַב' בפועל ר.צ.ה, ישנה דגש מיוחד על מרכיב ההכרה. רָצָה הוא פחות "אהוב" ויותר "נחשק" או "מועדף" (דברים לג: כד; איוב כ: י; אסתר י: ג) השווה את בניין התפעל 'להשיג לעצמו חיוביות', שמואל א' כט: ד. לכן, ר.צ.ה' הוא פועל הולם לשימוש בתחום הפולחן". (Biddle, Mark E, 1994: 1567)

הצורה המופשטת "רָצוֹן" מבטאת לרוב רגש סובייקטיבי של הנאה, כלומר חסד וחנינה מצד בעל מעמד עליון או מצד אלוהים. מספר פעמים מופיע "רָצוֹן" כשהוא אובייקטיבי, כלומר "משהו שנעים למישהו" (שדומה לשם העצם רָצוֹן). המילה מופיעה לראשונה בשתי המשמעות הללו בשפה תיאולוגית. שימוש יום-יומי מתרחש כמעט אך ורק בספרות חוכמה בתנ"ך (חנינה של מלך: משלי יד: לה; טז: יג, טו: יט; יב: משהו שנעים למישהו: לב; יא: כז). (Gesenius, William, 1962: 953)

שינוי משמעות מאוחר יחסית הביא לשימוש ב'רָצָה' במשמעות של החלטה שרירותית (אסתר א: ח; ט: ה; דניאל ח: ד; יא: ג, טז; לו; נחמיה ט: כד, לו; תמיד מלווה במילת היחס "כִּי"; בראשית מט: ועם מילת היחס "כִּי". בדרך כלל, השימוש הנפוץ במילה במגילות קומראן במשמעות של "רצון" ככוח או יכולת מכוונת מופיע רק פעם אחת (דברי הימים ב' טו: טו "וּבְכָל־רָצוֹנָם בְּקִשׁ הוֹי"). (אבן שושן, אברהם, 1979: 2557)

השורש ר.צ.ה מופיע בשימוש הנרחב ביותר בשפה תיאולוגית, כדי לציין רצון אלוהי בערך ב-30 מקרים, אלוהים/יהוה הוא הנושא של השורש, באופן ישיר או מהותי (דברים לג: יא; שמואל ב' כד: כג; ישעיהו מב: א; ירמיהו יד: י; יב; יחזקאל כ: מואילך; מג: כז; הושע ח: יג; עמוס ה: כב; מיכה ו: ז; חגי א: ח; מלאכי א: י; יג; תהילים מ: יד; מד: ד; נא: יח; עז: ח; פה: ב; קיט: קח; קמז: יואילך; קמט: ד; איוב לג: כז; משלי טז: ז; קהלת ט: ז; דברי הימים א' כח: ד; כט: יז). מושאים של הפועל כוללים דברים מופשטים ומוחשיים במידה כמעט שווה (שמואל ב' כד: כג; ישעיהו מב: א; ועוד). בין המושאים של הפועל כשזהו פועל בציווי, נמצאים הן מושאים מופשטים (במיוחד ערכים אתיים, למשל דרכים, מעשים: דברים לג: יא; משלי טז: ז; קהלת ט: ז; יושר/צדק: דברי

הימים ב' כט: יז) והן מוחשיים (ארץ יהוה, תהילים פה: ב'ירך של אדם, תהילים קמז: י'קורבנות, מיכה ו: 7; מלאכי א: י, יג:תהילים נא:יח). (Furest, Julius, 1867: 1314)

לטענות הנוגעות לרצון האל יש תפקיד מרכזי ומובחן בתחום הפולחני, במיוחד בתיאולוגיה הכוהנית, שם מופיעים הפעלים רצה (בבניין נפעל – ויקרא א: ד:ז: יח:יט: ז:כב: כג, כה:כז) ורצון (שמות כח: לח:ויקרא א: ג: יט: ה:כב: יט-כא, כט:כג: יא: השווה ישעיהו נו: ז:נח: ה: ס: ז: וכו') כמונחים טכניים. יעילותו של הקורבן מותנית בכך שהוא יהיה רצוי לאל, תוך התייחסות למונח הטכני הפולחני "ל' א' רצה'ון" בירמיהו ו: כ: הושעט: ד:מלאכי ג: ד, ובהכללה בתהילים קד: לד). לפועל רצה בבניין קל יש טווח שימוש נוסף, קשור, בוויכוח הנבואי כנגד תיאולוגיה כוהנית המבוססת כביכול על "עסקאות" (ירמיהו יד: י:יב:הושע ח: יג:עמוס ה: כב: מיכה ו: ז:מלאכי א: ה, יג:רצון בירמיהו ו: כ. (אבן שושן, אברהם, 1977: 312)

3. ההבדלים בין הפועל "רצה" לבין הפועל "חפץ":

3.1. ההבדלים התחביריים בין הפועל "רצה" לבין הפועל "חפץ":

ההבדלים התחביריים בין הפועל "רצה" לבין הפועל "חפץ" מתבטאים במספר נקודות:

מושא הפועל: "רצה": נפעל עם מושא ישיר, כלומר אדם או דבר מסוים, ונטען חיבתו של האדם הנ"ל לאחר. "חפץ": יכול להופיע עם מילת היחס "ב-" או לעמוד כמושא ישיר ללא מילת יחס. במקרה של מילת היחס "ב-", מופיעים גם מושאים מוחשיים וגם מושאים מופשטים. הבדל בשימוש בבניין המשפט: בניין המשפט עם הפועל "רצה" נבנה רוב הזמן עם צורת נושא, פועל "רצה" (נשוא) ומושא, ומתאר רצון של אדם כלפי מישהו או משהו. בניין המשפט עם הפועל "חפץ" נפוץ יותר במקרים שבהם המושא הוא משפט מורכב מושאי מורכב (שם הפועל), ומתאר נטייה חיובית או הנאה.

באופן כללי, ההבדלים בין הפעלים מסכמים להבנה שונה של נטיות, רצונות ותחושות בתרגום לשפה. השימוש בכל פועל מקשה על הבנת הקשר וההשפעות הנגזרות מהשימוש בו במשפט.

3.2. ההבדלים הסימנטיים בין הפועל "רצה" לבין הפועל "חפץ":

"רצה" מתייחס בדרך כלל לחיבתו של אדם בעל מעמד עליון כלפי אדם הנמוך ממנו. "חפץ" מתייחס לנטייה חיובית או לתחושת הנאה, ולא תמיד מתייחס למעמד מקובל בקרב החברה.

"רצה" נפוץ יותר במבנים המתארים חיבת אדם לאחר או רצונו להשיג מטרה מסוימת. "חפץ" נפוץ יותר במבנים המתארים נטייה חיובית או תחושת הנאה, ולא דווקא חיבת אדם לאחר.

הבדל בהשתמשות במושגים אבסטרקטיים: "רצה" מתייחס לרצון, החשיבה, או החלטה של אדם. "חפץ" מתייחס לנטייה, תחושה, או הנאה שמושגים אלה נכללים תחת המושג הכללי של "חפץ".

ממצאים

ממצאי המחקר מעידים על הבדלים בין התפצות הפעלים "רצה" ו"חפץ". נמצא כי הפעל "רצה" נפוץ יותר, וכך מוצג במחקרים סטטיסטיים של לשון המקרא, בעוד שהפעל "חפץ" נדיר יותר, אולם נראה שכן קיימת קשר בין התפצות הפעולות לבין אופיו הפנימי של כל אחת מהן. בנוגע לערכיות תחבירית, ניתן לראות שכל פעולה מלווה במרכיבים תחביריים שונים, המשמשים להגדרת התנועה או החפץ. בנוסף, מבחן הערכיות הסמנטית מצביע על תפקודם השונה של הפעלים בעברית. הפעל "רצה" מתייחס בעיקר לתנועה מכוונת והשגת מטרה, בעוד שהפעל "חפץ" מדגיש את הרצון או הנטייה הפנימית. בדיוק כן, שני הפעלים קשורים לתפקידים סמנטיים כגון רצון, עתיד ותכלית, המשקפים את הקשר בין הפעולה הפנימית לתוצאה החיצונית.

אף על פי ששני הפעלים, "רצה" ו"חפץ", חולקים רכיבים סמנטיים של רצון ותכלית, הם נבדלים זה מזה הן מבחינה תחבירית והן מבחינה סמנטית. במובנה התחבירי, הפעל "רצה" מתמקד בתנועה מכוונת וברצון פעיל להשיג מטרה, בעוד שהפעל "חפץ" מעצים את הרצון הפנימי, הנטייה או המשאלה הכללית. ההבדלים הללו משפיעים על אופן השימוש בפעלים אלו: "רצה" נפוץ יותר במשפטים המתארים פעולה מכוונת ורצון להשיג דבר – מה, בעוד ש"חפץ" נפוץ יותר במשפטים המתארים רצון פנימי, נטייה או תחושה. מבחינת התפקיד במשפט, "רצה" יכול לשמש כבינוני פועל או כפעל, בעוד ש"חפץ" משמש בדרך כלל כשם פעולה. נראה גם כי קיימים מקרים בהם השימוש בפעלים אלו יכול להיות החלפי, תלוי בהקשר. בסיכום, רצה וחפץ, אף על פי שהם חולקים רכיבים סמנטיים, הם פעלים שונים בעלי משמעויות ודגשים שונים, והבנת ההבדלים הללו חשובה לפרשנות נכונה של טקסטים בעברית.

Abstract**The meaning of the verbs רצה, הפץ in Hebrew maqra Syntactic-semantic study
By Janan Azar Paula**

This research examines the biblical verbs "רצה" and "הפץ" through a syntactic and semantic analysis. The aim is to understand, Their distribution in the Bible, the impact of their appearance in the Hebrew sentence structure, and the subtle differences in their meaning within the biblical text. The research uses a descriptive approach in both the syntactic and semantic analysis of the two verbs. Despite the apparent similarity in the syntactic and semantic structure of the two verbs, there are clear differences between them on both levels "רצה" emphasizes an active desire to achieve a goal, while "הפץ" emphasizes an internal desire, inclination, or feeling. These differences are manifested in the different ways in which the verbs are used in the biblical text. The distinction between "רצה" and "הפץ" is important for an accurate understanding of the biblical text. A deep syntactic and semantic analysis of the two verbs contributes to a deeper understanding of the author's intention and the meaning of the text.

Keywords: tow verbs “ratsa” and “xafets, syntactic-semantic study, biblical language, syntactic valence analysis, semantic analysis.

ביבליוגרפיה:

- אבניאון, איתן, מילה במילה - אוצר המילים הנרדפות, ניגודים ושידור סמנטיים. הוצאת איתאב, 2000.
- אבן שושן, אברהם, המלון החדש, הוצאת קרית ספר בע"מ, ירושלים, 1979.
- _____, קונקורדנציה חדשה לתנ"ך, הוצאת קרית ספר בע"מ, ירושלים, 1977.
- רבין, חיים, אוצר המילים, כרך א', א-מ, הוצאת קרית ספר בע"מ, ירושלים, תשל"ו.
- שטרן, נפתלי, מילון הפועל- ערכיות ותפוצה של פעלים בעברית החדשה. תל-אונברסיטת בר אילן, אביב, 1994.
- Biddle, Mark E., Theological Lexicon of the Old Testament, Hendrickson Pub, 1994.
- Erin E. Fleming, Political Favoritism in Saul's Court: הפץ נעם, and the relationship between David and Jonathan, Journal of Biblical Literature, Volume 135, Number 1, 2016.
- Furest, Julius, A Hebrew & Chaldee Lexicon of the Old Testament, London, Williams & Norgate, 1867.
- Gesenius, William, Hebrew and English Lexicon of the Old Testament, Translated by Edward Robinson, Oxford at the Clarendon Press, 1962.
- Koehler, Ludwig; Baumgartner, Walter, The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament, Brill, Leiden, The Netherland, 2000.